

שבת קלו

משה שווערד

1. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק א אות ל

[ל] דין בכור שנולדו בו סימני טריפה בתוך ל', או גוסס, אין פודין אותו: אמר עולא אמר רבי אלעזר (י"א ע"ב), בכור שנטרף בתוך ל' יום. אין פודין אותו. שנאמר (במדבר י"ח, ט"ו) אך חלק. ופי' ר"ת (תוד"ה בכור) שנטרף היינו שנעשה טריפה. ולא כרש"י שפי' שנטרף ממש. דפשיטא דאין צריך לפדותו, אפילו כלו לו חדשיו. מאחר שלא הגיע לל' יום. אלא הכי פירושו שנולדו בו סימן טריפה. ואפילו למ"ד טריפה חיה. מ"מ גזירת הכתוב שאין צריך לפדותו. מאחר שהוא טריפה. וכן פירש הרא"ש (סימן י"ב): וכתב הר"ן, אבל אם חלה הבכור, אף על פי שאמדהו למיתה בתוך ל' יום. כיון דחיה ל' חייב לפדותו. דלא כמת חשיב. ואפשר דחי. ...

2. בית יוסף על יו"ד סימן רסה

{ז} כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו על כל מילה ומילה... והגהות מיימון כתבו בסוף הלכות מילה (פ"ג אות ד) אין אנו נוהגין כן [1] ויש מפרשים הטעם משום צערא דינוקא ואין נראה לרבינו שמחה וראבי"ה... [2] והרוקח (סי' קח שעא) כתב מה שאין מברכין שהחיינו זהו משום שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל עד שלשים יום (עיין שבת קלה ע"ב) עכ"ל ההגהות. ורבינו ירוחם (שם יג סוף ע"ג) כתב דל"ג טעם הרוקח דאזלינן בתר רובא ובשם התוספות (בכורות מט. ד"ה לאחר) כתב דטעמא משום דאע"ג דבפדיון הבן תקנו לברך שהחיינו (פסחים קכא ע"ב) דלא שכיח [3] אבל מילה דשכיח לא.

3. שו"ת הרשב"א חלק א סימן קסו

ולענין שהחיינו שאמרת אבי הבן מברך בשעת מילה כיצד הוא מברך? כי שמא לא כלו לו חדשיו ונמצא מברך ברכה לבטלה וכיצד הוא המנהג הנכון? דע שבכל הארצות האל לא ראינו מעולם מי שברך שהחיינו בשעת מילה. ואפילו לאחד מן הגדולים שהיו בארץ הזאת לא ראיתי כן. אבל מי שמברך אין לחוש לשמא לא כלו לו חדשיו דכל שגמרו סימניו שערינו וצפרניו אין חוששינן. וסומכין על סימנין אלו אפילו למולו בשבת החמורה כל שכן לענין ברכה.

4. רש"י יבמות דף לו/ב

ספיקא הוא - וחולצת ולא מתייבמת ודוקא אי מספקא לן אי כלו לו חדשיו אי לא אבל אי קים לן דכלו לו חדשיו תנן במסכת נדה (דף מג) תינוק בן יומו פוטר מן הייבום:

5. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קלה עמוד ב

כן נראה לי פירושא דשמעתא, עד שראיתי להר"ר אברהם ז"ל שאמרה בלשון אחרת כדברי רש"י ז"ל דרשב"ג רבנן בתרתי פליגי, רבנן סברי כל שנולד חי ולא פיהק ומת מיד חזקה לט' נולד ואם בידוע שנולד לח' ה"ז נפל גמור ורשב"ג סבר הכל תלוי בל' יום אם שהה ל' יום אפילו נולד לח' אינו נפל דקסבר אפשר הוא דאשתהי ומיקיים ל', ואם לא שהה ספיקא הוי עד שיודע לך שנולד לט', וכולה שמעתא סלקא ליה שפיר דקים לן דפליגי בבן ח' ודאי דגמרו סימניו ולא ידעינן אי פליגי בנוולד לספק חדשים אי בעו רבנן דליקום בגוויה שכלו לו חדשיו.

6. תוספות מסכת יבמות דף לו עמוד ב

הא לא שהא ספיקא הויה - לא כמו שפי' הקונטרס דכפיהק ומת ולד איירי [דבהא] אפילו רבנן מודו בכפיהק ומת דנפל הוא אלא כשנפל מן הגג או אכלו ארי איירי כדאמר בס"פ ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלו. ושם) והתם פסקינן כרשב"ג וא"ת ואמאי לא אזלינן בתר רוב נשים דולד מעליא ילדן ואר"י דחיישינן למיעוט מצוי

כזה כמו במים שאין להם סוף (לקמן קכא). דאשתו אסורה וגוסס שאין מעידים עליו להשיא אשתו אע"ג דשמא התם משום ערות החמירו מ"מ כיון דמיעוט של נפלים מצוי מחמירין ביה ומחמירין נמי שלא לאכול בהמה תוך ח' ימים כדאמרין בס"פ ר' אליעזר דמילה (ג"ז שם) ומיהו לענין אבילות לא החמירו שיש להקל באבילות כדאמר בפ' יש בכור (בכורות מט.) הכל מודים לענין אבילות שאין מתאבלים דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל והא דתנן במסכת שמחות הספקות אוננים ומתאבלים עליהם נראה דבספק בן ט' לראשון או ז' לאחרון איירי דנגאי הדבר שלא יתאבלו לא זה ולא זה מאחר שודאי קרוב לאחד.

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

ד"ה הא לא שהה ספיקא הוא) שהקשו אמאי לא אזלינן בתר רוב נשים, דולד מעליין ילדן. ותירצו דהמיעוט נפלים הוא מיעוט המצוי, וככה"ג לא אזלינן בתר רוב, ומחמירי לפי המיעוט. ועי' בפנים יפות עה"ת (פ' תזריע ד"ה וביום השמיני) דקושית הגמ' אינו אלא אליבא דרשב"ג דס"ל כר"מ דחייש למעוטי כמש"כ התוס' במס' חולין (יא: ד"ה לר"מ) אבל אנן דקי"ל (תוס' שם) דלא חיישינן למעוטי, אין שום קושיא היכי מהלינן, כיון דרוב נשים ולד מעליתא יולדות [עי' מס' יבמות קיט.] וצל"ע דלא הביא התוס' הנ"ל.

דף קלו. מימהל היכי מהלינן ליה. פרש"י היכי מהלינן שום קטן בשבת, דילמא נפל הוא. עי' בתוס' מס' יבמות (לו:)

8. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קלה עמוד ב

ואיכא למידק והיכי יליף רשב"ג מהני קראי, דקראי אפילו דקים לן שכלו לו חדשיו באדם אינו ראוי לפדיון עד חדש ובהמה אינה ראויה להקרבה עד שמונה ימים, העיקר בזה, דלרשב"ג אין הכי נמי דאי קים לן שכלו לו חדשיו אינו צריך להמתין לא חדש ולא שמונה, אלא כיון דבספק צריך להמתין לא חילקה תורה לא באדם ולא בבהמה.

9. חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף מג עמוד א

והשתא מתרצא לן אחריתי, דמילה דוחה שבת בשמיני שלה כדן תורה ולא העמידו חכמים דבריהם לגזור בהם משום גזרה דרבה, [1] שאין הטעם מפני שאינה בכל ישראל אלא אבי הבן כמו שכתבו מקצת רבנן ז"ל, דהא הזאה דליתא אלא בחד והעמידו בה דבריהם (פסחים ס"ט א') מטעם גזירה דרבה ואע"ג שיש בה כרת, [2] אלא הטעם הוא משום דהיא דאורייתא וידעי שפיר בקביעא דירחא שהרי יום שמיני שלו ברור, וכיון שהוא מחוייב מן התורה מעתה לא גזרו בו לדחות מצותו מעליו, משא"כ בלולב שאינו ברור מן התורה ומשא"כ במגילה שהיא מדבריהם לגמרי, ומשא"כ בהזאה שאע"פ שזמן הפסח ברור והוא מצוה של תורה כיון שבעודו עכשיו טמא אינו מחוייב בפסח עד שיהא לפרוך גזרו בהזאתו משום דרבה שאין אנו עכשיו עוקרין ממנו מצות פסחו אלא גורמין לו שלא יתחייב בו.

[3] עוד יש במילה טעם אחר נכון כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה ודחאה תורה לחלל בה שבת משום מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה דרבה, היא גופה לא דחיא מילה וגזירה דמלאכה אחריתי תדחי לה וזה ודאי אי אפשר, כנ"ל.

10. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף קלו עמוד א

גמ' מולין אותו ממ"נ ואם לאו מחתך בבשר הוא. נ"ב שמעתי להקשות דהרי הר"ן הקשה מ"ט מלין בשבת יחוש שמא יעביר את האיזמל ד"א ברה"ר כמו בשופר ולולב דהעמידו דבריהם במקום כרת. ות"י הר"ן דוקא התם משום דלא בקיאינן בקביעא דירחא. משא"כ שבת בראשית הוא ודאי. וכאן דאין מלין רק מספק שוב ניהוש שמא יעביר וכו' ובח"י הארכתי:

11. ספר גליוני מנחת חן

שם ממ"נ אם חי וכו' ואם לאו מחתך בשר בעלמא. הנה יש מחלוקת ראשונים ביסוד החיוב דחובל. - שיטת התוס' כתובות (ודף ה'): ולעיל (דף ע"ה.) דחיובא דחובל הוא מטעם נטילת נשמה (תולדה דשוחט), כי הדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת

נשמה. - (אולם שיטת הרמב"ם (פ"ח משבת) דחיוב חובל הוא משום מפרק תולדה דדש. והק' במנ"ח (מלאכת דש) בשם פרמ"ג, מגמ' דידן - דפריך ואי נפל הוא מחתך בבשר בעלמא, - ופירש"י דהוי האי נפל כמחתך בבשר שחוטה ולא חבורה היא. - ובשלמא לשי' התוס' דחובל מטעם נט"ש א"ש, דאם מחתך בבשר שחוטה אין בו משום נט"ש, - אבל להרמב"ם דחובל מטעם מפרק תולדה דדש, א"כ מה בכך שהנפל אינו חי, והלא כל עיקר מלאכת דשה הוא בפירות כחיטין ושעורין, שאינם בעלי חיים כלל - ולמה לא יהא מפרק תולדה דדש במוציא דם מבשר שחוטה? - ועיי"ש שכ' דהוא ק' עצומה. - (ובקהילות יעקב (שבת, החדש בפתיחת הספר) תי' די"ל דרמב"ם באמת מפרש קו' הגמ' אחרת מפירש"י, ואין הכוונה, דלכך ליכא מלאכת חובל משום דלאו חי הוא, - אלא ר"ל, דכיון דבנפל ליכא מצות מילה, ממילא אין שום תיקון ותועלת במילה זו, והו"ל חובל שלא לצורך, - ומשו"ה פטור, דהא רמב"ם כ' מפורש - דאין חייב משום חובל, אלא כשיש לו תועלת כגון שצריך לדמו, או ששוכך כעסו בזה. ובאמת קו' זו הובא ג"כ באבני נזר (סי' נ"ז

12. חזון איש יו"ד ס' קנה: ד

(ד) יש טועין וסוצרין דהנולד קדם עי' הוא נפל ומתיאשין כימנו ואינם זריזין צרפוחתו וזו טעות חלה כנ שנגמרו שטרו ונפרנוו כרי הוא ספק בן קיימא, וגי' פוסקים הוא צחוקה ודהי בן קיימא, והייבין נהשהדי צרפוחתו, ומחננין עניו חת השבת צרפוחתי, וכן מטידין עכשו עובדות רבות דבני חי חיים ומתקיימין. בימים הראשונים היה מיטוט המלוי שנגמרו נז' [ועי' יצמות ל"ז ח' נשי דידן לשצעה ילדן ומשמע דהיתכ משפחתם יגדן בקציבות נשצעה ושמעתי דזה קיים גם עכשו] ורוצן נחשבה אבנ' לה היו נגמרין לשמונה ונפיכה חמרו להי בן שצעה היה יאשתהי, וכמדומה דעכשו נשתנה הטבע וכפי צחינת הרופאים אפשר שהוסיפו השתלמותם אחר ז' ונגמרו לה, וכרי נשתנו הטבעים לנדה למקוטעין כמש"כ הרמ"א סימן קנ"ז ס"ד צהגה'.

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

מימהל היכי מהלינן ליה אמר רב אדא בר אבהה מלין אותו ממה נפשך. כתב ביד דוד בשם החקרי לב, דמכאן מוכח דספק אסור מה"ת, דאי ס"ד דספק מותר מה"ת, א"כ

הותר ספק איסור חילול שבת ושפיר מהלינן לקיים מ"ע דמילה בזמנה. עי"ש שדחה הראיה. ועי' במרומי שדה שהביא ראייה מלשון הרי"ף שכתב תניא רשב"ג אומר כו' הא לא שהה ספיקא היא לגבי אשת אח, דמחייבי כריתות ניהו ואחמירו ביה רבנן. ומבואר דס"ל דספיקא דאורייתא אסור מדרבנן, וכשיטת הרמב"ם [עי' ברמב"ם ביא"מ פ"ג, כלאים פ"ין (עי' בב"י או"ח סי' תרח), ומתורתו של הרי"ף למדו הרמב"ם ולא כהגאון בעל כרתי ופלתי שכתב שבחייבי כריתות הכל מודים שאסור מה"ת. וכ"כ בהעמק שאלה (ויקרא טז-טז). ועי' בכס"מ (טומאת מת סופ"ט) דדבר שחייבין על זדונו כרת לכו"ע ספיקו להחמיר מדאורייתא. אבל בארעא דרבנן (אות תלז) מביא בשם מהרימ"ט בתשובה דאין לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת.

14. שערם מצויינים בהלכה

וואם לאו מחתך בכשר הוא. מקשים הא צריך לעשות מציצה והו"ל מפרק ותולדה דדש הוא, עי' לעיל (עה). דרבי יהודה ס"ל דיש בזה משום דיש, ושייך גם במת, ועי' בישועות יעקב (סי' שלא סק"ג) שהקשה נמי כן, דאף שא"צ לדם יהא חייב למ"ד מלאכה שאצל"ג חייב יע"ש. ובפמ"ג (מ"ז סי' שלא סק"א) כתב דמפרק ואין צריך לדם אסור מדרבנן, וצ"ל משום דספק דרבנן לקולא ובפרט במקום מצוה. ובחדש האביב כתב משום דאיכא ספק נפשות באם לא ימצוץ יבא לידי סכנה, וספק נפשות להקל. ועי' מש"כ

15. שערם מצויינים בהלכה

דס"ל כשיטת הי"א (שם סי' קי ס"ח) דדבר שיש לו מתירין לא מהני ביה ספק ספיקא עי"ש. ובנקה"כ הקשה עליו דהא הכא אין המתיר בודאי שיבא, וכה"ג לא הוי דבר שיש לו מתירין כלל, כדאיתא בשו"ע (שם סי' קב ס"ב), ועוד דאין התחלה להקושיא, דהאיך תאמר ואת"ל לא כלו שמא יש לו ח' ימים, דמה בכך שיש לו ח' הא לא כלו ונפל הוא, ועוד דכשתאמר לא כלו א"א שיש לו ח', דהא כשהוא בן ח' ימים מוציא מידי ספק נפל וכדאיתא בסוגיא כאן. ועי' בכרכי יוסף דאם

ביממא דשבעה. כתב הב"י (יו"ד סי' טו) בשם תשוב' הרשב"א (ח"א סי' רמג) דאין סומכין על הגוי בגדיים קטנים הנקחים ממנו כשאומר שהם בני שמונה ימים. וכ"ה בשו"ע (שם ס"ג). והקשה בטו"ו (סק"ד) הא הוי ספק ספיקא, ספק שמא כלו לו חדשיו, ואת"ל לא כלו שמא יש לו ח' ימים, ותירץ

16. שערים מצויינים בהלכה

דכוונת רש"י אלו היה נולד בחיי אביו, נמצא כשמת האב היה חי והיינו מוחזקים שודאי יחיה שלשים יום, והיה האם בחזקת היתר לשוק, ואע"ג דאח"כ מת הבן בתוך שלשים, בהא לא הוה ס"ד דצריכי חליצה אפילו אשת כהן, דמדינא אוקמוה אחזקת היתר, אך כשמת האב הניחה מעוברת והיא בחזקת איסור לשוק ונולד אחר מיתת אביו, אז אינה יוצאת מחזקתה עד שיתברר שהיה בן קיימא. ועי'

מת הולד בתוך שלשים. [עי' בתוס' מס' יבמות לו: ד"ה מת וברא"ש שם (סי' ה) דגרסינן בתוך ל' ולא גרסינן בסוף ל', ועי' בתוס' מס' בכורות מט. ד"ה לאחרן פרש"י בתוך ל' ללידתו ולא היה לאביו בן אלא הוא ונולד לאחר מיתת אביו, ועל ידו היו פוטרינן אמו מן החליצה אם היה בר קיימא. [ועי' בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"ב סוס"י קסא)

17. ספר גליוני מנחת חן

שם איתמר מת בתוך שלשים ועמד ונתקדשה וכו'. פירש"י, ונולד לאחר מיתת אביו, וכ"כ הטור, - ובחידושי חת"ס ביאר כוונתו, דאי נולד בחיי האב ומת, נמצא הניח אשתו בחזקת היתר לשוק, דרוב בנים בני קיימא - ושוב כשמת לא נאסור מספק - אעכ"ח מת קודם והרי היא בחזקת איסור לשוק ושוב כשנולד ומת חזרה לחזקת איסור קמייתא, אע"ג דרוב בנים בני קיימא מנגדתו, מ"מ חיישינן הכא למיעוט ואסורה לכהן להך מ"ד.

18. שערים מצויינים בהלכה

אמר ליה שריתוה יהא רעוא דתשרו תרבא. הרי רב שרביא לא האמין לרבינא דחזר רבא ממה שאמר אתמול בלילה, והיינו משום שכבר נתחזק פסקו של רבא שאמר אתמול. ומכאן נראה מקור למש"כ בנודע ביהודה (מהר"ת סי' כט מבנו הגאון מהר"ש), דאם הפוסק פסק על איזה דבר, אע"פ שאנו יודעים אותו מת"ח אחד, כיון שנתקבלו דבריו הרי הוא כשנים, ואם בא אחר ואומר שהפוסק חזר מדבריו, אינו נאמן, דהוי כמו עד אחד נגד חזקת דבר, שאינו נאמן, וכן

מבואר בגמ' כאן דר' שרביא לא האמין לרבינא שאמר דחזר רבא ממה שאמר אתמול בלילה, וכן מבואר מהא דמס' סנהדרין (לד.) השתא מיהא לא הדר ביה, וכל שלא שמענו ממנו בפירוש שיחזור מדבריו, אוקימן החזקה דעפיד איניש לאחזוקי בדיבורא קמייתא, וכזה

19. קרבן אורה על מסכת שבת דף קלה/ב

גמרא ערלתו ולא אנדרוגינוס כו'. יש לדקדק למאי דאמרין לעיל דמילה מקלקל הוא אם לא דהוא תקוני גברא. א"כ אנדרוגינוס ימול, וממ"נ אי בר חיובא הוא ימול כדיני', ואי לאו בר חיובא הוא הוי בכלל מקלקל ופטור, ולזה י"ל דעיקר קרא אתי לנולד כשהוא מהול לגלוי' דלאו ערל הוא וכמש"כ מהרש"א ז"ל דהא דמצריך להטיף דם ברית הוא מדרבנן, אבל באמת לא ידענא מנ"ל ז"ל הא דלב"ש הוא מדרבנן בעלמא, ומ"ש מכל ספיקי כיון דספק ערלה כבושה היא, אבל מהא דיליף ר' יהודא מכל זכר לרבות אנדרוגינוס, ל"ל קרא הא

איהו ס"ל מקלקל בחבורה פטור, וא"כ בלא"ה מותר מן התורה, וי"ל אי נימא בכל ספיקות דמחוייב הוא בחול למול מן התורה, א"כ עכ"פ תיקון הוא ובכלל מלאכת מחשבת, או יאמר דאצטריך דמותר למולו ולחלל שבת במכשיריו כמו מציצה ושאר מכשירין, וצ"ע יותר בזה:

20. ספר מנחת חינוך - מצוה שצט - אות י

[י] והכל כשרים להזות ולטבול את האוהב, חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינוס שהם ספק אשה, וילפינן [יזמא מ"ג ע"א] מקראי [ר"מ פ"י ה"ו]. ופשוט שטומטום שנקרע ונמצא זכר כשר למפרע, ובטומטום ובאנדרוגינוס שמשום ספק פסולים בודאי אינו חייב קרבן עולה ויורד על ביאת מקדש מספק, וקטן שיש בו דעת כשר, ואם אין בו דעת אשה מסייעתו שאוחזת לו המים וכו', והוא הדין חרש ושוטה כשרים אם מסייעים [להם] דהם אין בהם דעת. המזה צריך לכוין ולהזות על הטמא לטהרו ואם הזיה שלא בכונה הזאתו פסולה, כן מבואר בר"מ [כאן ה"ז] והראב"ד השיג דחולין לא צריכים כוונה. וצ"ע **היאך מכשיר הר"מ קטן שיש בו דעת להזות, הא כל מקום שצריך כוונה קטן בכל ענין פסול וצריך שיהיה גדול עומד על גביו כמו גבי גט [גיטין כ"ב ע"ב] וחליצה ושחיטה לרבנן [חולין י"ב ע"ב], ולא מהני אפילו יש בו דעת רק צריך עומד על גביו, והיאך סתם הר"מ בקטן שיש בו דעת כשר דנראה אפילו אין עומד על גביו. וצריך לומר דזה פשוט דין זה ולא היה צריך הר"מ לפרש, רק דעיקר הדין אשמועינן דקטן כשר היינו בעומד על גביו, וקטן שאין בו דעת אשמועינן בגונא דאשה מסייעתו. ומ"מ צ"ע דסתם הדבר, אבל הדין בודאי אמת שהוא ככל הדברים דצריך כוונה, וכמו שהדין בחרש שוטה וקטן לענין עומד על גביו הכי נמי כאן וצ"ע, ועיין בתוס' יו"ט במשנה פי"ב דפרה מ"י [ד"ה ותינוק וד"ה האשה] וצ"ע. וכל דיני הזאה עיין בר"מ והוא אריכות גדול:**

21. רמב"ם הלכות מילה פרק ג הלכה ו

גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא מהול כשטיפין ממנו דם ברית אינן צריכין ברכה, וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי.

- **השגת הראב"ד:** וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו זכר ודאי. כתב הראב"ד ז"ל א"א/א/אם אנדרוגינוס ספק מברך עליו מפני שהוא ספק דאורייתא ועל ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הן עכ"ל.

22. כסף משנה הלכות מילה פרק ג

כתב הראב"ד א"א אם אנדרוגינוס ספק כו' מפני שרוב עמי הארץ מעשרים הם עכ"ל. וחכמי לוני"ל הוקשה להם כן על דברי רבינו ושאלו ממנו ז"ל והשיב להם וז"ל וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו זכר ודאי יורנו מורנו והלא ספק תורה הוא ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין אבל על ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרין בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג): **תשובה הדברים ידועים שכל ברכה שעל מצוה דרבנן היא בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה וחכמים הם שתיקנו את הברכה והם שאמרו שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוינו או לא נצטוינו בין שהיה הצווי על אותה עשייה מדבריהם בין שיהיה מן התורה עושין אותה בלא ברכה ומפני זה נפסקה הלכה בסוכה פרק לולב וערבה דשמיני ספק שביעי הכין והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכין ומינה אתה למד לכל המצות שיסתפק לך אם אתה מצווה או אין אתה מצווה עושין**

אותה בלא ברכה כמו שביארנו בסוף הלכות ברכות וזהו העיקר שאנו סומכין עליו ואתם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין (שבת כ"ג) בענין אחר הם אמורים והוא פירושו שילינן בגמרא על ברכת נר הנוכה היכן צונו והשיב רב אוי מלא תסור ורב נחמן משאל אביך ויגדך וכו' שמעינן מדברי שניהם שכל מצוה שהיא מדבריהם מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו. והשיב רב עמרם דל שניהם קדושת דמאי שהוא מדבריהם ומפני זה מפרשין אותו בלא ברכה ופריק אביי ואמר דבר שעיקר תקנתו מצוה מדבריהם ולא תקנתו מפני הספק תקנו עליו ברכה כגון נר חנוכה ומקרא מגילה ועירוב ונט"י אבל דבר שעיקר תקנתו מן הספק כגון מעשר דמאי לא תקנו עליו ברכה. והקשינו על אביי לפום הדין פירוקא והרי יו"ט שני שעיקר תקנתו מפני הספק ותקנו עליו כל הברכות התלויות בו כמו יו"ט ראשון ופריק אביי ואמר הכי השתא תתם כי הוי דלא ליזולו ביה ולהכי תקינו לו ברכה אבל שאר הדברים שעיקר תקנתם מפני הספק לא תקנו לו ברכה ולפיכך לא תקנו ברכה על מעשר של דמאי וברא רבא ופירק לו פירוק אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק לא תקנו לו חכמים ברכה שהרי י"ט מפני הספק תקנו לו ברכה ותדע למה לא תקנו ברכה על מעשר דמאי מפני שרוב ע"ה מעשרים הם נמצאו דברי כולם רב עמרם ואביי וברא אינן אלא נותן טעם משפני כך תקנו חכמים ברכה אלך ולכך ולא תקנו ברכה לכך ולכך הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכין עליו בין שהיה ודאי דבריהם כגון נר חנוכה ומקרא מגילה בין שהיה ספק מדבריהם כגון יו"ט שני מברכין עליו ודבר שלא תקנו לו חכמים ברכה בפירוש אין מברכין עליו וכל מצוה שעיקרה מן התורה ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה לא תקנו לה חכמים ברכה אע"פ שנראית מן התורה כמו שנתבאר מדבריהם בסוכה בשמיני וה"ה בכוי לענין כיסוי הדם וה"ה לכל ספק מצוה עכ"ל. והרמ"ה השיג על תשובה זו על מ"ש שיו"ט אע"פ שספק דבריהם הוא מברך עליו וגבי סוכה קאמר שהיא ספק דאורייתא מפני שעיקר המצוה מן התורה והלא קדושת יום טוב גם היא ודאית מן התורה אלא שנסתפק לנו אם יום זה הוא יום טוב אם לאו כשם שנסתפק לנו בסוכה שהרי מצות סוכה מן התורה אלא שנסתפק לנו אם יום זה הוא שביעי וחיוב בסוכה ומהדיא דאמר רבא גבי מעשר דמאי רוב ע"ה מעשרין הם הא לאו הכי הוה מברכין שהרי המעשר עיקר מצותו מן התורה אלא שנסתפק לנו אם פירות הללו חייבים במעשר כשם שנסתפק לנו בסוכה וביו"ט ואפ"ה טעמא דרוב ע"ה מעשרין הם הא לאו הכי מברכין ולטעמין מאי חזית דיליף מסוכה לילף מיל"ט דהא תרווייהו חד טעמא הוא וכתב לדין נמי מ"ש סוכה בשמיני דלא תקינו לה רבנן ברכה משום דכי מתקנו רבנן ברכה אספק דאורייתא היכא דלא מבטלי ודאי דאורייתא אבל סוכה בשמיני כיון דשמיני הוה יו"ט אחרון ודאי דאורייתא היכי ליתקון ליה ברכה אסוכה לשוויי שביעי שהוא חול ולבטל קדושת יו"ט אחרון שהיא ודאי מדאורייתא ועוד דכיון דמברכין בקידוש היום ובתפלה ובברכת המזון את יום השמיני חג עצרת היכי מצינן לתקוני ברכה אסוכה לשוויי שביעי כלום אפשר לברך שתי ברכות בסתרות זו את זו:

1. קהלות יעקב | שבת: ס' לט

במלאכת חובל

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה משבת ה"ז הדם כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגידולי קרקע והמפרק הוא תולדת הדם וכו' וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהיה לריך לדם שיאל מהחצורה אבל אם נתכוין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל וכו' עכ"ל ודעת החו"מ כחובות דף ה' ע"ג (ד"ה דם מפקד פקיד) ובכ"ד

להרמב"ם ז"ל דחובל מטעם מפרק תולדה דדש הוא, ח"כ מה צדך שהנפל אינו חי והלא כל עיקר מלאכת דישה הוא צפירות כחיטין ושעורין וכיו"צ שאינם צע"ה כלל ולמה לא יהא מפרק תולדה דדש צמוליה דם מצטר שחוטא וע"ש שכי דהוא קושיא עלומה (ע"ש צמ"ש קודם ד"ה והנה המל"מ וכו').

ובלעני"ד צעה"י דו"ל שאין הרמב"ם ז"ל מפרש (בהא דאמרו דגבי נפל

ליכא מלאכת חובל משום דמחתך צבצר בעלמא הוא) כפירש"י ז"ל שזכו משום דלאו חי הוא ואין מלאכת חובל אלא בצע"ה, רק מפרש הא דאמר"י מחתך צבצר בעלמא היא ולא מלאכה היא היינו משום דכיון דנפול ליכא מנות מינה ממילא אין שום תיקון ותועלת צמולה זו והו"ל חובל שלא לצורך ומש"ה פטור עלי דהא הרמב"ם ז"ל כתב שאינו חייב משום חובל אלא כשיש לו תועלת מזה כגון שצריך לדמו או ששייך בעסו וכו' ע"ש צפ"ה בהלכות שבת וזהו דקאמרין דאי נפל הוא מחתך צבצר בעלמא הוא פירוש מחתך צלא שום תיקון ולכן אין צו איבור ועיינתי בירושלמי דיצמות פ"ה ה"ז שצ"ן הגרעק"א ז"ל שם בשבת קל"ז (אלא שיש שם ע"ס שצ"ן לפרק י"ז ואין כלל פרק י"ז ציבמות וע"ס הוא וז"ל פרק י"ה והתם בירושלמי שאיל ר"י אילון תניוקת ספקות (ספק אם כלו לו חדשיו או לא) מהו לחלל עליהן את השבת (היינו למול אותם בשבת) וא"ר יוסי צ"ב ויאות ממ"ג בן תשעה הוא ימול, בן שמונה נעשה כמחתך צבצר שלא לצורך עכ"ל [בירושלמי, הרי מצוהר להדיא כמו שכתבנו דמחתך צבצר בעלמא מתפרש דהו"ל כמחתך צבצר צלא שום תועלת ומפני חסרון תיקון הוא דלא הוי מלאכה ושפיר י"ל שגם צבצלי הכי פירושו צמה שאמרו מחתך צבצר בעלמא היינו שהוא מלאכה שלא לצורך] אבל אם יהיה לו צזה אחרו לצורך שפיר ה"י חייב גם גבי נפל משום מפרק אע"פ שאינו צע"ה ולא מוכח כלל דאין

דחויבה דחובל הוא מטעם נטילה נשמה (תולדה דשוחט) כי הדם הוא הנפש וכשמוטל מקלחו נטל מקלח נשמה ע"ש ובלעני"ד דמה שכתב הרמב"ם ז"ל דחובל משום מפרק תולדה דדש למד דצר זה מסוגיא דשבת דע"ה אי דגרסינן התם ת"ר ה"ד חלזון והפולשו (פירש"י ז"ל פולשו, שדוחקו צידו שיאל הדם) אינו חייב אלא אחת (משום לידה) ר"י אומר חייב שחיס (פי' חף משום הפליעה) שה"י ר"י"ה פליעה בכלל דישה ומפרש הגמ' טעמא דחכמים (דסברי שאין בפליעה משום דש) משום דסברי שאין דישה אלא בגידולי קרקע ע"ש נמלא דהכל מודים שהפליעה דהיינו הולאת הדם מהחי הוא מכלל מלאכת מפרק תולדה דדש רק דרבנן פטרי משום שהחלזון אינו גדו"ק אבל כל היכא דהוי גדו"ק אית בהולאת דם מצע"ה משום דש לכוי"ע ולכן פוסק הרמב"ם ז"ל דחובל משום דש דהרמב"ם ז"ל סובר דכל צע"ה החיים ציבשה נקראים גדולי קרקע (כיון שמונים מגידולי קרקע) ורק חלזון וכיו"צ מצריית המים אינם גדו"ק וכמ"ש"כ הרה"מ"ג ז"ל ולכן פסק שחובל מטעם דש כי היכי דפליעה נקראת תולדה דדש (ולתחום) דחובל לאו מטעם דש לריך לחלק בין פליעה לחבלה ודלקמן צעה"י).

(3) ובמנ"ח במלאכת דש הביא בשם הפרמ"ג שהקשה על הרמב"ם

ז"ל מפרק ר"ה דמילה דף קל"ז דאמרין כל שלא שהה צאדם שלשים יום הוי ספק נפל ואקשינן מימהל היכא מהליגן בשבת דילמא נפל הוא (ואין צו מנות מילה וקטביד חצורה בשבת שלא במקום מנות מילה) ושנינן דמהליגן ממ"א אי חי הוא שפיר מהיל ואי נפל הוא מחתך צבצר בעלמא הוא פירש"י ז"ל דהו"ל האי נפל כמחתך צבצר שחוטא ולא חצורה היא ע"ש והשתא בשלמא לשי' החו"מ דחובל מטעם נטילה נשמה הדבר מצוהר היעב דאי נפל הוא הו"ל כמחתך צבצר שחוטא שאין צו משום נטילה נשמה אבל

מלאכת חובל אלא בצטי"ה בלבד כוללני"ד
נכון צטי"ו.

אלא שטיין ק"ל מלשון הרמב"ם ז"ל
שהתקנו לעיל שכחז וכן החובל
"בחיי" וכי ומשמע צפשיטות דליכא מלאכת
חובל אלא בצטי"ה בלבד [והדק"ל דאי חובל
מעטס דש הא מלאכת דישה עיקרו הוא
בדברים שאינם צטי"ה] וי"ל דמש"כ הרמב"ם
ז"ל דמלאכת חובל הוא בחובל את החי זהו
משום דלא משכח"ל [במת] מלאכת חובל
שהוא דוקא בדעבד חבורה (היינו או שגלרר
הדס ע"י החצלה או שהוליא הדס לגמרי
ע"י הכאתו) וחבורה לא משכח"ל צמת
וכמבואר בסנהדרין דפ"ה ע"ב דהחובל
באביו ובאמו אחר מיתה פטור ופירש"י ז"ל
שזהו משום דאינו חייב עד שיטעה בהן
חבורה ולא שייך חבורה לאחר מיתה וע"ש
בחוס' (ואע"פ שמשכח"ל חבורה צלתי חי
כגון גבי נפל שהוא נחשב צלתי חי ומ"מ
אית ב"י גלרר הדס ויליאת דס דרך חצלה
מ"מ הרמב"ם ז"ל מיירי בסתם חבלות שאינו
נפול ולא משכח"ל אלא בחי ולכן כתב החובל
בחי אצל אה"י דגם מוליא דס מבשר שחוטט
יש צה משום מפרק תולדה דדש אלא שאין
זה נקרא צסס חובל רק צסס "סחיטה"
שהוא ג"כ תולדה דדש).

והעירני ח"א שליט"א מהא דאנדריגנוס
אין מילתו דוחה שצח משום
דשמא אשה הוא ע"י לעיל דף קל"ה א'
ובשלמא אי כוונת הגמי צהא דאמריין גבי
ספק נפל דאי נפל הוא מחתך בצשר צעלמא
הוא כדפירש"י ז"ל משום דכו"ל כחותך צשר
שחוטט [דנפל לאו חי הוא] לפ"ז אחי שפיר
דאנדריגנוס שהוא חי, א"כ אפי' אי נקיבה
היא איכא חובל, ולכן אסור, אצל לפי מה
שפירשתי דכוונת הגמרא מחתך בצשר
צעלמא הוא משום דאי נפל הוא [דלית בו
מלת מילה] ליכא שום לורך צמילה זו (פי'
אין צמילה זו שום תיקון בהחפלא אע"פ
שהגצרה המובל לריך לעשות מעשה מילה

זו מחמת הספק, מ"מ החפלא לא נתקן כלום
להלד דהוא צלמת נפל) א"כ כ"י גבי
אנדריגנוס נמי נומלתי ממ"י אי זכר הוא
שפיר מהיל ואי נקיבה היא, אין כאן שום
תיקון והוי מחתך בצשר צעלמא צלא תיקון,
ומ"ש ספיקא דאנדריגנוס מספיקא דנפל
אלו תו"ד, ויפה העיר.

אכך כ"ז מחבאר היטב ע"פ דברי רבינו
חננאל ז"ל שס צסוגיא דדף קל"ו
דנראה דלפוס ריהטא מתפרש דהא דאמרי
מחתך בצשר צעלמא הוא קאי על כל מילה
(אפילו מילה ודאית) שאין צה משום מלאכה
(ומסתמא לפי שהוא מקלקל ואין צו שום
תיקון גשמיי וקסבר דתיקונה דמלוא לאו
תיקון הוא אה"כ אית צו תיקון גשמיי כגון
חובל ולריך לכלבו ע"י סוגיא דדף ק"ו
כוללעני"ד שכן הי' הס"ד שצפי ר"ח ז"ל
וקלרתי) ומקשה רבו חננאל ז"ל דא"כ למה
אסורה מילה שלא צזמנה צשצח והלא מילה
לאו מלאכה היא ותירץ ח"ל ופירקו (פי'
ותיראו) כי מילה דחי מלאכה היא כי מחתך
הוא כי כיון שחותך הערלה מתקנו לאכול
תרומה ולשחוט עליו אביו את הפסח עכ"ל
פי' משא"כ גבי נפל ליכא תיקון זה ומסתמא
לפי שחותך שימות חוך שלשים יום ולא שייך
כלל שיאכל מן הפסח קטן כזה וכמוצין (וגם
אפשר דאסור להאכיל תרומה לנפל או לסוכו
צשמן של תרומה דלא הותרה תרומה אלא
לכהנים שיש צגופן קדושת כהונה, ונפל
שנחשב מת אין צגופו קדושת כהונה ודבר
זה ל"צ והמעיון יעיין צזה) ועכ"פ מחבאר
מדברי ר"ח ז"ל דגבי ספק נפל דאיירי
בסוגיין ליכא צמילתו תיקון זה [שהותר
בתרומה ושהותר לאכול את הפסח] אצל
בחי איכא צמילתו תיקון צגצרה לענין תרומה
ופסח ולפ"ז פשוט דגם צספק חיוצ מילה
כגון אנדריגנוס ג"כ חשיב מילתו תיקון
אפי' להלד שהוא נקיבה, דהא מ"מ מחמת
הספק הי' אסור בתרומה ואסור באכילת
פסח וע"י מילה זו הוכשר לתרומה ולפסח

ולכן גם להלד שהוא נקיבה אינו מחתך בצשר
צעלמא אלא מחתך ואיכא מלאכה וכן אסור
למנוג האנדריגנוס שמה נקיבה היא אצל ספק
נפל הא (לפי בר"ח ז"ל) מחבאר צגמרא
דלהלד שהוא נפל אין צו שום תיקון ומחתך
בצשר צעלמא הוא ומש"כ שפיר שריין ממ"י.